

Fördjupningslista 1 Systeminspektion

Nedanstående text om systemtillsyn och frågeformuläret på de följande sidorna är hämtade från Miljösamverkans Handledning för kemikalietillsyn.

De ändringar som gjorts här är att frågor som alltid bör tas med, även om man gör en mycket förenklad systemtillsyn, markerats med fet vänsterkant. Dessutom har ett par upplysningar som särskilt rör verkstadsindustri lagts till under Regler och Kommentar.

Systemtillsyn

Systemtillsyn är en metod att granska företagets ledningssystem, kompetens och förutsättningar i övrigt att bedriva sin verksamhet enligt de krav som miljölagstiftningen ställer. Den är en kontroll av att företaget självt klarar att kontrollera och styra sin verksamhet.

Motiv för att bedriva systemtillsyn:

- medvetandegöra företaget om dess ansvar och stimulera till förbättringar
- brister i detaljer beror ofta på systembrister i företaget

Systemtillsyn bedrivs i sammanträdesform. På småföretag genom att man slår sig ner i fikarummet en stund, på större företag genom ett förbokat sammanträde på företaget med platschef, miljöansvariga och andra berörda som företaget vill ha med. Det är nödvändigt att VD är med, om det inte finns delegation av befogenheter till t.ex. platschef, miljöchef. eller motsvarande.

Det är en fördel om myndigheten kan företrädas av minst två personer. Den ene fungerar som inspektionsledare, den andre svarar för anteckningar och påminner om saker man ska återkomma till etc. Det är bra att vara två även av psykologiska skäl när man möter flera personer samtidigt från företaget.

Inspektionsledaren använder sig av en frågelista, som gärna kan ha tillställts företaget i förväg. Frågorna bör ställas "öppet", för att undvika enkla ja-nej svar och i stället stimulera till en redogörelse.

FRÅGEFORMULÄR FÖR SYSTEMTILLSYN

Svaren på alla frågor noteras, liksom vilka ev. uppmaningar som gjorts. Var försiktig med att ge för precisa omdömen och råd redan vid detta tillfälle! Följs alltid av ett skriftligt inspektionsmeddelande där mer precisa uppmaningar och råd ges.

Bedöm från fall till fall vilka frågor som ska ställas. Frågorna är så långt möjligt öppet formulerade, för att undvika enkla ja-nej svar och i stället stimulera till en redogörelse. Efter genomgången bör några punkter följas upp ute i verksamheten (detalj-tillsyn)

FRÅGA	REGLER m m	KOMMENTAR	ANTECKNINGAR
F1- 1. Företagets miljöorganisation och kunskaper om verksamhetens miljöpåverkan? Vem ansvarar för miljö- och kemikaliefrågor? Annan eller samma person som ansvarar för arbetsmiljö, säkerhet och brandskydd?	- Enligt F om egenkontroll (1998:901) gäller för tillstånds- eller anmälningspliktig verksamhet krav på fastställd och dokumenterad fördelning av det organisatoriska ansvaret för frågor enligt miljöbalken, föreskrifter, domar och beslut. - Kunskapskravet enligt MB 2 kap.2 §.	Det är ofta önskvärt med en miljöansvarig med stark ställning nära platschef eller dyl. Företaget avgör dock själv sin organisationsform som inte ska föreskrivas av myndigheterna. Men vid oklara ansvarsförhållanden bör en uppmaning om översyn av organisationen göras.	

FRÅGA	REGLER m m	KOMMENTAR	ANTECKNINGAR
<p>F1- 2. Känner man till <i>lagstiftning och myndigheter</i>? (här avses endast mycket elementär kunskap, vissa regler tas upp i följande frågor)</p>	<p>Tillsyn kan riktas mot företaget enligt</p> <ul style="list-style-type: none"> - MB (Lst eller MHN) - AML (YI) - LBE (RN, SÄI, polis) - RäddL, brandsyn (RN) - "Sevesolagen", SFS 1999:381(Länsstyrelsen eller MHN) - F. om säkerhetsrådgivare för farligt gods (Räddningsverket) , se bilaga 3 i Handledning för kemikalietillsyn 	<p>Rekommendera t.ex. köp av Industriförbundets <i>Miljöskyddshandbok</i> (Industriliteratur 1999) och att man tar del av broschyren <i>Miljöbalken - hur berör den dig som företagare</i> (Miljöbalksutbildningen och Industriförbundet, april 2000). Broschyren kan gärna delas ut vid besöket.</p>	
<p>F1- 3. <i>Miljöpolicy</i>. Har företaget en egen miljöpolicy, och hur revideras den.</p>	<p>Inga formella krav på att detta ska finnas.</p>	<p>Om ett miljöledningssystem finns (se nästa punkt) ingår miljöpolicy i detta.</p>	

FRÅGA	REGLER m m	KOMMENTAR	ANTECKNINGAR
<p>F1- 4. Hur sker <i>kvalitetssäkeringen</i> av företagets miljöskyddsarbete? Finns miljöledningssystem enligt ISO 14000-serien eller EMAS, eller annat system? Planerar man för något?</p>	<p>Inga formella krav finns. Men ISO 14000 och EMAS regleras av internationell standard respektive EG-bestämmelser.</p> <p>Förenklade system finns även, exempelvis miljödiplomering hos vissa kommuner samt sådana som branschorganisationer tagit fram.</p> <p>För verkstadsindustri finns ett sådant kvalitets- och miljöledningssystem, som också omfattar internkontroll av arbetsmiljön, framtaget av Mekaniska Verkstäders Riksförbund.</p>	<p>Nämn att det finns vissa rutiner man kan besluta införa på egen hand, om man inte är "mogen" för ett miljöledningssystem:</p> <ul style="list-style-type: none"> - analyser utförs på ackrediterat laboratorium, - prover tas av utbildad/ackrediterad provtagare - utomstående konsult anlitas för första gångsbesiktning vid nyinstallationer och ombyggnader av utrustning av betydelse för miljöskyddet (inte samma konsult som projekterat installationerna). <p>Rekommendera kontakt med konsult eller branschorganisation för införande av miljöledningssystem.</p>	
<p>F1- 5. <i>Egenkontroll</i>. Vilka rutiner finns för kontroller som rör hälsa, miljö och säkerhet?</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Alla miljöfarliga verksamheter är enligt MB 26 kap. 19 § skyldiga att utöva egenkontroll. - Enligt F om egenkontroll (1998:901) gäller för tillstånds- eller anmälningspliktig verksamhet dessutom krav på att egenkontrollen ska vara systematisk och dokumenterad. - Dokumenterad internkontroll av arbetsmiljön krävs enl. AFS 1996:6, tillsyn YI 	<p>Att tillfredsställande egenkontroll bedrivs är mycket viktigt och centralt i miljöbalken. Huvudsyftet med systeminspektion är just att kontrollera och stimulera till effektiv egenkontroll. I stort sett alla frågor i detta formulär knyter på olika sätt an till detta. Vid otillräcklig egenkontroll kan myndigheten (Länsstyrelsen eller MHN) begära att ett förslag till egenkontrollprogram lämnas in.</p> <p>Internkontroll av arbetsmiljön granskas inte men om misstanke om brister ändå uppkommer bör YI informeras.</p> <p>Inget hindrar att verksamheten integrerar internkontrollen och egenkontrollen i en handling.</p>	

FRÅGA	REGLER m m	KOMMENTAR	ANTECKNINGAR
F1- 6. För vilka viktiga anläggningsdelar eller moment finns <i>driftsinstruktioner</i> ?	Kan anses som en del av det som bör ingå i egenkontrollen.	Följs upp som detaljtillsyn, kan avse t.ex. påfyllning av cisterner, avsändning av farligt avfall, underhåll av reningsutrustning.	
F1- 7. Hur arbetar företaget för <i>hushållning</i> och <i>kretsloppsanpassning</i> ?	MB 2 kap 5 §	Hushållnings- och kretsloppsprinciperna är en central del i balken. Några av de följande frågorna är konkretiseringar till detta. Obs att tillsynsmyndigheten kan agera inte bara vid direkt miljöpåverkande överträdelser, utan även när t.ex. resurshushållnings- och kretsloppsprincipen inte iakttas.	
F1- 8. Val av <i>energislag</i> och <i>hushållning med energi</i> för drift och uppvärmning? Potential för förnybara energislag och besparingar?	MB 2 kap 5 §	Säkert i de flesta fall mycket svårt för inspektören att bedöma vad som är möjligt och rimligt att uppnå. Det viktiga är att företaget arbetar aktivt med dessa frågor.	
F1- 9. <i>Transporter</i> . Kan miljöpåverkan och energiåtgång vid transporter som företaget utför eller orsakar (inköp och leverans m.m.) minskas? Kan transportarbetet minskas?	MB 2 kap 5 §	Se kommentar till fråga 8	

FRÅGA	REGLER m m	KOMMENTAR	ANTECKNINGAR
F1- 10. Hushållning med råvaror och material? Optimering av produktion för minskad materialåtgång? Återvinning och återanvändning av spill, restprodukter, felproduktion m.m?	MB 2 kap 5 §	Se kommentar till fråga 8	
F1- 11. Berörs företaget direkt av regler om <i>producentansvar</i> ?	Följande förordningar om producentansvar finns (aug - 00): - Returpapper (1994:1205) - Förpackningar (1997:185) - Däck (1994:1236) - Bilar (1997:788) - Elektriska och elektroniska produkter (2000:208), gäller fr.o.m. 2001-07-01	Uppmana till kontakt med materialbolagen om företaget kan ha producentansvar.	
F1- 12. Tillgång till <i>kompetens för att bedöma kemikalier</i> ur miljö-, hälso- och olycksrisksynpunkt.	Kunskapskravet enligt MB 2 kap.2 §.	Alternativ: Egen personal på plats, personal på annat håll inom samma företagsgrupp, konsult eller annan utomstående expertis.	

FRÅGA	REGLER m m	KOMMENTAR	ANTECKNINGAR
<p>F1- 13. Vilken information har man om de kemiska produkter som hantearas.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Förteckning över farliga ämnen ska finnas, liksom varuinformationsblad, VIB (AFS 1994:2 32-35 §§, ersätts av 2000:4 1 jan 2001, tillsynsmyndighet YI). - Förteckning över kemiska produkter som kan innebära risker från hälso- eller miljösynpunkt ska finnas på tillstånds- eller anmälningspliktig verksamhet (F om egenkontroll 1998:901 7 §). - Den som tillverkar, importerar eller överlåter kemisk produkt ska lämna uppgifter av betydelse från hälso- eller miljöskyddssynpunkt (MB 14 kap. 8 §). - VIB ska lämnas i samband med överlåtelse av hälso- eller miljöfarlig kemisk produkt. VIB ska utformas i 16 punkter (KIFS 1998:8 4 kap) 	<p>Förteckning enligt AFS resp egenkontrollförordningen kan (bör) givetvis vara samordnad till en handling.</p> <p>Viktigt att företaget tillser att rätt information ges av leverantörerna för de produkter företaget köper in, däribland fullständiga och aktuella VIB.</p> <p>Närmare granskning av märkning, VIB m.m. görs i detaljtillsyn.</p>	

FRÅGA	REGLER m m	KOMMENTAR	ANTECKNINGAR
<p>F1- 14. Tillverkar eller importerar man själv någon kemisk produkt? Hantlar man i så fall</p> <ul style="list-style-type: none"> - anmälan till produktregistret - utredningsöversikt - märkning - varuinformationsblad korrekt? - tillstånd vid import från icke EU-land av livsfarlig produkt? 	<ul style="list-style-type: none"> - MB 14 kap. - Anmälan till produktregistret (KIFS 1998:8 7 kap.) - Utredningsöversikt (KIFS 1998:8 5 kap.) - Klassificering och märkning (KIFS 1994:12) - Importtillstånd (sök hos Länsstyrelsen, SFS 1998:94114 och 17 §§) <p>Se vidare ovanstående punkt om VIB m.m.</p> <p>Ang. <i>överlåtelse</i> av särskilt farliga produkter, se Handledning för kemikalietillsyn, lista 1, fråga 5.</p>	<p>Rekommendera KemIs hemsida för hjälp med märkning och klassificering samt KemIs skrift <i>Produktinformation. Hjälptill dig som arbetar med klassificering, märkning och varuinformationsblad</i> (35 s. 1999)</p> <p>Knappast vanligt med egen tillverkning eller import på verkstadsindustri. Import av kemisk produkt för speciella ändamål kan dock tänkas förekomma på (större) verkstadsindustrier.</p>	
<p>F1- 15. Vad vet man om <i>produktvalsregeln</i>?</p>	<p>MB 2 kap 6 §</p>		
<p>F1- 16. Har man tillämpat produktvalsregeln så att man <i>genomfört eller övervägt något utbyte</i>? Tror man själv att det kan finnas produkter som borde bli föremål för utbyte mot mindre farliga?</p>	<p>MB 2 kap 6 §</p>	<p>Uppmana till aktivt förhållningssätt och återkommande interna genomgångar av kemikaliefloren. Rekommendera alltid att söka minska antalet olika produkter. Vid uppföljande besök kan man gå vidare med frågan, förslag på hur ges i SNV AR 92:6 sid 94-96, 98-99.</p>	

FRÅGA	REGLER m m	KOMMENTAR	ANTECKNINGAR
F1- 17. Vilka rutiner finns för <i>inköp</i> , och produktval i samband med inköp?	Lagen om offentlig upphandling (LOU) gäller inte privata företags upphandling.	Informera om t.ex. <i>Inköps- och miljöpraktika</i> (f.d. Inköparens Miljöhandbok, Norstedts Juridik) " <i>Västernorrlandspärmen</i> ", <i>Tox-Infohandboken</i> , flera band för olika produktgrupper m.m.(Tox Info AB), <i>Bra kemval för tvätt och rengöring</i> (Miljöförvaltningen i Göteborg m.fl.) och andra hjälpmedel.	
F1- 18. Vilka rutiner finns för hantering av <i>farligt avfall</i> ?	F om farligt avfall (SFS 1996:971): Vid verksamhet där FA uppkommer ska journalföring ske av mängd, vilka slag av avfall, och vilka behandlingsanläggningar olika slag transporteras till. Avlämnaren ska kontrollera att transportören och behandlaren har tillstånd. Avsändaren kan också behöva ha säkerhetsrådgivare, se bilaga 3 i Handledning för kemikalietillsyn.	Vid behov informera om reglerna och uppmana till journalföring.	